

رشد و یادگیری حرکتی _ ورزشی _ بهار و تابستان 1390
شماره 7- ص ص : 164-147
تاریخ دریافت : 06 / 10 / 89
تاریخ تصویب : 14 / 02 / 90

تأثیر بازی های کودکان سنتی و مدرن بر رشد اجتماعی دانش آموزان دختر اول ابتدایی

1. فاطمه پورشکوری شارمی¹ _ 2. احمدرضا موحدی _ 3. احمد عابدی
1. کارشناس ارشد دانشگاه اصفهان، 2. استادیار دانشگاه اصفهان

چکیده

اجتماعی شدن، یکی از والاترین و مهم ترین اهداف هر برنامه رشدی است و دانشمندان تعلیم و تربیت برای استفاده از ابزارهای لازم برای بهینه ساختن بستر مناسب به منظور ارتقای رشد اجتماعی کودکان در طول دوران رشد تلاش می کنند. در تحقیق حاضر تأثیر بازی های کودکان سنتی و مدرن بر رشد اجتماعی کودکان دختر اول ابتدایی (6 و 7 ساله) بررسی می شود. پژوهش حاضر به روش آزمایشی با گروه های بازی های مدرن، بازی های سنتی و گروه کنترل همراه با طرح پیش آزمون - پس آزمون بر روی دانش آموزان دختر پایه اول ابتدایی در سال 89-1388 در دو دبستان مناطق 13 و 14 شهر تهران انجام گرفت. آزمودنی ها 45 دانش آموز دختر پایه اول ابتدایی بودند که به طور تصادفی و به تعداد برابر به 3 گروه تقسیم شدند. گروه اول بازی های سنتی و گروه دوم بازی های مدرن را به مدت 15 هفته، هفته ای یک جلسه انجام دادند و گروه سوم نیز به عنوان گروه کنترل بوده هیچ بازی را تجربه نکردند. برای اندازه گیری رشد اجتماعی افراد از پرسشنامه رشد اجتماعی واینلند² (1953) استفاده شد. در این پژوهش از روش آماری تحلیل کوواریانس برای تحلیل داده ها استفاده شد. نتایج نشان داد بازی های کودکان سنتی و مدرن هر دو بر رشد اجتماعی کودکان مؤثر بود و اختلاف معناداری بین دو نوع بازی مذکور وجود نداشت، ولی گروه بازی های سنتی امتیاز بیشتری در رشد اجتماعی کسب کردند. در این زمینه می توان گفت که گنجاندن بازی های کودکان در ساعات تربیت بدنی مدارس برای توسعه رشد اجتماعی کودکان سودمند است.

واژه های کلیدی:

رشد اجتماعی، بازی سنتی، بازی مدرن، دانش آموزان دختر اول ابتدایی.

رشد کودک مجموعه‌ای از تغییرات فیزیکی، روانی، اجتماعی، احساسی و رفتاری است که از دوره جنینی تا سال‌های نوجوانی اتفاق می‌افتد. این تغییرات کودکان را اشخاص منحصر به فردی می‌سازد. رشد بشر، فرایندی بی پایان در طول دوران زندگی از جنینی تا پایان زندگی است. بنابراین در مطالعات در زمینه رشد کودک نباید فراموش کنیم که این دوره زمانی از جنینی تا نوجوانی بخش تکمیلی و نه مجزا از بقیه رشد انسان است. روابط اجتماعی هنگام تولد آغاز می‌شود و در تعاملات روزانه بین نوزاد، پدر و مادر و پرستار بارز است. کودکان موجودات اجتماعی مجهز به مجموعه‌ای از رفتارهایی هستند که برای شروع و تسهیل تعاملات اجتماعی اهمیت دارند (36).

یکی از معضلات امروز جامعه بشری، عدم تحرک کافی و ضعف روابط اجتماعی است که خلاف فطرت وجود هر انسانی است. فرایند اجتماعی شدن، از مهم ترین مؤلفه های رشد و یکی از زیربنایی ترین محورهای رشد شخصیت است (16). رشد اجتماعی مجموعه متوازنی از مهارت های اجتماعی و رفتارهای انطباقی فراگرفته شده است که فرد را قادر می سازد با افراد دیگر روابط متقابل مطلوب داشته باشد، واکنش های مثبت بروز دهد و از رفتارهایی که پیامد منفی دارند، اجتناب ورزد. وجود مهارت هایی چون همکاری، مسئولیت پذیری، همدلی، خویشتن داری و خوداتکایی، از مؤلفه های رشد اجتماعی به شمار می روند (29). رفتار اجتماعی پایه و اساس زندگی هر فرد است و رشد اجتماعی نیز سبب اعتلای رشد عقلانی دیگر جنبه های رشدی فرد می شود. منظور از رشد اجتماعی، پختگی فرد در روابط اجتماعی است، به طوری که بتواند با افراد جامعه اش هماهنگ و سازگار باشد. به عبارت دیگر، وقتی فرد را اجتماعی می خوانند که نه تنها با دیگران باشد، بلکه با آنان همکاری کند (10، 11، 19). با توجه به نظریه های متخصصان رشد و تحول و نتایج تحقیقات انجام گرفته در مورد نقش حرکت و فعالیت بدنی در رشد یکپارچه انسان، به نظر می رسد استفاده صحیح از برنامه حرکتی و ورزشی مناسب با ویژگی های ساختاری و روانشناسی انسان، به ویژه در دوره کودکی و نوجوانی، ضمن تأمین سلامت جسم و روان، فرد را برای زندگی در محیط اجتماعی آماده می سازد (2). اجتماعی شدن، مستلزم بسیاری از رفتارها مانند مهارت های اجتماعی، مهارت های جسمی و حرکتی، خلق و خوی، ارزش ها، معارف، نگرش ها، رفتار بهنجار و طبع و نظم است. اجتماعی شدن در زمینه رشد حرکتی بسیار مهم است، زیرا تجارب حرکتی

برای رشد و تکامل مهارت‌های حرکتی بسیار حیاتی است. کودکانی که از طریق تجارب حرکتی، اجتماعی شده‌اند، مایلند مهارت‌های حرکتی را بیاموزند (21).

تربیت بدنی و ورزش به عنوان مقوله‌ای با ارزش در جهان امروز شناخته شده و خدمات گسترده و مفیدی را به مخاطبان خود عرضه می‌دارد که آثار آن را در کلیه جنبه‌های زندگی فردی و اجتماعی به وضوح می‌توان دید. از جمله این آثار می‌توان به سلامتی و تندرستی، نشاط و شادایی، پویایی زیستی و اجتماعی اشاره کرد. البته تندرستی شامل ابعاد مختلف جسمانی، ذهنی، اجتماعی، روحی یا روانی و هیجانی است که این عوامل در مجموعه متقابل در وضعیت سلامت و تندرستی فرد تأثیر می‌گذارد، بنابراین برای نیل به تندرستی مناسب و همه‌جانبه توجه به امر تربیت بدنی و ورزش ضروری است (33).

هر جا کلامی از تربیت بدنی برای اطفال به میان می‌آید، با کلمه بازی همراه است. چون بازی اهمیت کمتری از ورزش برای اطفال نداشته و گزینه و طبیعت آنهاست. یک کودک سالم را در جمع افراد یا تنها بدون حرکت، بدون سرگرمی و بیکار نمی‌توان یافت. اعضای بدن و فکر کودک عطش حرکت و فکر کردن دارند و به دنبال چیزهای نو و تازه می‌گردند (4). بخش عمده‌ای از زندگی کودک در بازی و فعالیت‌های اکتشافی در مورد دنیای پیرامونش است. بازی دنیای کودک و مرکز توجه اوست و بخش عمده‌ای از ساعات زندگی روزانه‌اش را فرا گرفته است. بازی موجب می‌شود کودک اطلاعات بیشتری در مورد خود، بدن و پتانسیل حرکتی‌اش بیاموزد. بسیاری از مفاهیم احساسی - عاطفی بنیادی ریشه در دنیای آزاد و شاد بازی دارند (29).

بازی موجب می‌شود کودک رابطه صحیحی با دیگران برقرار ساخته و رفتارهای خود را متعادل کند، همچنین همکاری در فعالیت‌های گروهی را بیاموزد. در عین حال اگر برای خود حقی قائل است، برای دیگران هم حقی قائل باشد. بازی‌های دوره دبستان کمک خوبی برای رسیدن به این اهداف خواهد بود. زندگی آتی کودکان در اجتماع نیز تا حد زیادی به نوع این ارتباطها و فعالیت‌ها وابسته است. بازی به عنوان یکی از ابتدایی‌ترین رفتارهای حرکتی کودک مطرح است. کودک از طریق بازی به نتایج مهمی دست می‌یابد، زیرا بازی‌های ساده و ابتدایی جرقه‌ای برای رسیدن به مهارت‌ها و اجراهای ورزشی پیچیده‌اند و در نتیجه موجب پیشرفت رشد حرکتی می‌شوند (13).

در مورد نقش ورزش، بازی و اجتماعی شدن نظرهای متفاوتی وجود دارد. عده‌ای از محققان چون هی وود (1993) و گاریتا و همکاران¹ (1998) معتقدند که مشارکت کودکان در فعالیت های گروهی و بازی با همسالان، موجب رشد اجتماعی افراد می شود (21، 30). درحالی که از نظر هارلوک² (ترجمه رواندوست، 1364)، محیط مدرسه بر خلاف بازی آزادانه، موقعیت های کمی را برای رفتار اجتماعی در اختیار کودک قرار می دهد (20). تحقیقات رضانی نژاد (1375)، بیٹی³ (1994) و نوسی و شیم⁴ (2005) نیز افزایش رشد اجتماعی از طریق فعالیت بدنی را ضعیف می دانند (7، 22، 37). در این میان براساس گفته اسمیت⁵ (2010)، بازی بخش مناسبی از زمان و بخش مهمی از رشد بسیاری از کودکان را فرا می گیرد. حتی اگر بازی به افزایش قدرت یا توسعه خلاقیت کمک کند، کودکان برای بهبود عضلات و افزایش خلاقیتشان بازی نمی کنند. کودک این فعالیتها را برای لذت بردن انجام می دهد (42).

به نظر تاکوچی⁶ (1994)، بازی در همه جوامع بشری دیده می شود. کودکان تمام اوقات خود را صرف بازی می کنند. بازی پدیده مشترکی است (43)، درحالی که از نظر روپنارین و جانسون⁷ (1994) و کاروالهو و روبیانو⁸ (2004)، اگر چه بازی در همه جوامعی که کودکان در آنها بررسی شده اند مشاهده شده است، فرهنگ های مختلفی وجود دارد. در هر فرهنگ بازی به روش متفاوتی است و بازی می توان به عنوان یک اثر فرهنگی محسوب شود (25، 40).

با توجه به پیچیدگی روابط اجتماعی در جوامع امروزی، لزوم پرداختن به خصایص اجتماعی دانش آموزان و عوامل مرتبط با آن بیش از پیش احساس می شود (32). معلمان و مربیان در رشد اجتماعی دانش آموزان نقش بسزایی دارند. در این مدرسه در انتقال هنجارها و ارزش های جامعه به دانش آموزان نقش حیاتی بر عهده دارد (12). مدرسه می تواند با فراهم آوردن فرصت های گروهی برای آموزش مهارت های اجتماعی و ارتباطی به رشد ارزش ها، هنجارها، صلاحیت ها و رشد اجتماعی دانش آموزان کمک کند. آنها می توانند از طریق برنامه هایی چون

- 1 - Garita & et al
- 2 - Harlock
- 3 - Beaty
- 4 - Nucci & shim
- 5 - Smith
- 6 - Takeuchi
- 7 - Roopnarine & Johnson
- 8 - Carvalho & Rubiano

طراحی و اجرای انواع فعالیت‌ها از جمله فعالیت‌های ورزشی متناسب، انواع متنوعی از زمینه‌های رشد اجتماعی را برای دانش‌آموز فراهم آورند (1).

تحقیقات زیادی در زمینه رشد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در سطح دنیا انجام پذیرفته‌است. در پژوهش‌های زیادی نیز ارتباط فعالیت‌های ورزشی و بازی با رشد اجتماعی بررسی شده است که به برخی از آنها اشاره شد. بیشتر تحقیقات انجام گرفته در زمینه نقش ورزش در رشد اجتماعی توصیفی بوده است و به بیان تفاوت‌ها در مقادیر رشد اجتماعی ورزشکاران و غیرورزشکاران پرداخته‌اند. همین‌طور پژوهش‌های نادری در زمینه نقش ورزش و بازی در رشد اجتماعی کودکان در سطح دنیا انجام گرفته است. بنابراین کمبود مطالعات تجربی در زمینه نقش ورزش و بازی در رشد اجتماعی کودکان کم‌سن و سال کاملاً احساس می‌شود. به همین دلیل این تحقیق به بررسی تأثیر بازی‌های کودکانه سنتی و مدرن بر رشد اجتماعی کودکان دختر اول ابتدایی می‌پردازد.

روش تحقیق

روش تحقیق از نوع نیمه تجربی است. پژوهش حاضر با سه گروه بازی‌های سنتی، مدرن و گروه کنترل همراه با طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون انجام گرفته است.

شرکت‌کنندگان: با توجه به اینکه هدف پژوهش حاضر بررسی رشد اجتماعی دانش‌آموزان دختر ابتدایی در اثر 15 هفته بازی‌های سنتی و مدرن بود، جامعه آماری پژوهش دانش‌آموزان دختر پایه اول ابتدایی مناطق آموزش و پرورش مناطق 13 و 14 شهر تهران بودند که در ابتدا دو مدرسه به صورت خوشه‌ای از بین مدارس ابتدایی دو منطقه مذکور انتخاب شدند، سپس از بین دانش‌آموزان این دو مدرسه، 45 نفر به طور تصادفی انتخاب شدند. دانش‌آموزان انتخاب شده به صورت تصادفی در 3 گروه 15 نفری (دو گروه آزمایشی و یک گروه کنترل) جای گرفتند.

شیوه مداخله: مداخله به این صورت بود که طی 15 هفته و هفته‌ای یک جلسه روی یک گروه آزمایشی بازی‌های سنتی و روی گروه آزمایشی دیگر بازی‌های مدرن انجام گرفت. بازی‌های سنتی و مدرن از کتاب‌های معتبری از جمله بازی‌های محلی ایران نوشته محمد پروین گنابادی (1355) و بازی‌های مشارکتی نوشته

فرشته سبحانی (1384)، جمع آوری شدند و بازی هایی که جنبه گروهی و اجتماعی بیشتری داشتند، مورد توجه قرار گرفتند (3، 9).

بازی های سنتی مورد استفاده : عمو زنجیر باف، اتل متل توتوله، کلاغ پر، گل و سنبل، مجسمه حرکت، هر کی شکلک در آره، اوستای زنجیر باف، تخم مرغ گندیده، سیب خوردن، هر کسی کاری داره، وسطی، حمومچه، گل یا پوچ، آسیاب بچرخ، بالابندی، اسب سواری، دستمال بازی، خیال دست، گرگم و گله می برم، شلنگ بازی، گردو بازی، شیطان فرشته، هفت سنگ، مسابقه ی سرعت و گرگم به هوا.

بازی های مدرن مورد استفاده : قطار بازی، مهمانی، پرچم، پشه را بز، خنده، حباب صابون، خرس و شکارچی، پا روی دم یکدیگر گذاشتن، دوست من کمکم کن، بازی شمع، لی لی دسته جمعی، قاشق و تخم مرغ، قیافه، آب - زندگی، حمل توپ با عصا، پاکت کاغذی، توپ را بز به زنگوله، چهار راه، بازی گل، رد کردن توپ از بین پاها، حمل بادکنک، تعادل کتاب و بازی با توپ های رنگین کمانی دست ساز.

ابزار پژوهش

به منظور اندازه گیری میزان رشد اجتماعی دانش آموزان از مقیاس رشد اجتماعی واینلند استفاده شد. این پرسشنامه در سال 1953 توسط دال¹ تهیه و سپس در سال 1956 تجدید نظر شد. این آزمون 117 سؤال دارد و برای تمام سطوح سنتی قابل اجراست. پرسشنامه دارای 8 مؤلفه یا خرده مقیاس شامل خودیاری عمومی، خودیاری در لباس پوشیدن، خودیاری در غذا خوردن، ارتباط با دیگران، خود تنظیمی در رفتارهای خود، اجتماعی شدن، تحرک بدنی و حرفه و شغل است. مقیاس واینلند روی 620 نفر شامل 10 مرد و 10 زن در هر یک از گروه های سنی از تولد تا 30 سالگی، هنجاریابی شده است. ضریب پایایی با بازآزمایی 123 نفر، 0/92 گزارش شده است، با این توضیح که فاصله بازآزمایی از یک روز تا 9 ماه بوده است (15). مقیاس رشد اجتماعی واینلند توسط توکلی و همکاران نیز در سال 1379 هنجاریابی شده است. این پژوهش نیز نشان داده است که مقیاس رشد اجتماعی واینلند در ایران پایایی رضایت بخشی دارد (5).

روش‌های تحلیل داده‌ها

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش آمار توصیفی، از شاخص‌های آماری توصیفی و در بخش آمار استنباطی، پس از اطمینان از توزیع طبیعی داده‌ها و همچنین تجانس واریانس گروه‌ها، از تحلیل کوواریانس استفاده شد.

نتایج و یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی این تحقیق، شامل شاخص‌های آماری میانگین و انحراف معیار است. کلیه متغیرهای مورد بررسی در این پژوهش در جدول 1 آمده است.

جدول 1_ توصیف میانگین و انحراف معیار سه گروه مورد بررسی در آزمون رشد اجتماعی واینلند

پس آزمون		پیش آزمون		تعداد هر گروه	شاخص گروه
انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین		
0/60	12/34	1/23	11/04	15	آزمایش (بازی‌های سنتی)
1/02	11/99	1/28	10/56	15	آزمایش (بازی‌های مدرن)
1/39	11/31	1/60	10/94	15	کنترل

جدول 1 نمره‌های میانگین پیش آزمون و پس آزمون رشد اجتماعی کودکان را در سه گروه نشان می‌دهد. براساس این اطلاعات، میانگین‌های امتیاز رشد اجتماعی گروه‌های آزمایشی در پس آزمون افزایش چشمگیری یافته است.

جدول 2_ نتایج تحلیل کوواریانس تفاوت دو گروه در رشد اجتماعی

توان آزمون	Eta	معناداری	F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	منابع تغییرات
0/98	0/41	0/000	18/75	13/33	1	13/33	پیش آزمون
0/85	0/26	0/004	9/93	7/06	1	7/06	گروه
				0/71	27	19/18	خطا

نتایج جدول 2 نشان می‌دهد با در نظر گرفتن نمره های پیش‌آزمون به عنوان متغیر هم پراش (کمکی)، مداخله آموزشی (بازی‌های سنتی) به تفاوت معنادار بین گروه آزمایش و کنترل منجر شده است ($P=0/004$).

جدول 3 _ نتایج تحلیل کوواریانس تفاوت دو گروه در رشد اجتماعی

منابع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	معناداری	Eta	توان آزمون
پیش آزمون	15/56	1	15/56	15/90	0/000	0/37	0/97
گروه	5/51	1	5/51	5/63	0/026	0/17	0/62
خطا	26/42	27	0/97				

نتایج جدول 3 نشان می‌دهد با در نظر گرفتن نمره های پیش‌آزمون به عنوان متغیر هم پراش (کمکی)، مداخله آموزشی (بازی‌های مدرن) به تفاوت معنادار بین گروه آزمایش و کنترل منجر شده است ($P=0/026$).

جدول 4 _ نتایج تحلیل کوواریانس تفاوت سه گروه در رشد اجتماعی

منابع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	معناداری	Eta	توان آزمون
پیش آزمون	17/45	1	17/45	24/07	0/000	0/37	0/99
گروه	8/39	2	4/19	5/78	0/006	0/22	0/84
خطا	29/72	41	0/72				

براساس نتایج جدول 4، با در نظر گرفتن نمره های پیش‌آزمون به عنوان متغیر هم پراش (کمکی)، مداخلات آموزشی (بازی‌های سنتی و بازی‌های مدرن) موجب تفاوت معنادار بین گروه‌های آزمایش و کنترل شده است ($P=0/006$). همچنین توان آماری 0/99 واحد و نشان دهنده کفایت حجم نمونه است.

برای مقایسه دو به دو میانگین‌های رشد اجتماعی گروه‌های آزمایش و کنترل از آزمون تعقیبی توکی استفاده شد (جدول 5).

جدول 5_ آزمون توکی برای مقایسه دو به دو میانگین رشد اجتماعی گروه‌های آزمایش و کنترل

سطح معناداری	گروه j	گروه i
0/95	2	1
0/01	3	
0/95	1	2
0/03	3	
0/01	1	3
0/03	2	

نتایج جدول 5 نشان می‌دهد بین میانگین گروه‌های آزمایش و کنترل تفاوت معناداری وجود دارد، ولی بین میانگین گروه آزمایش بازی‌های سنتی و مدرن تفاوت معناداری وجود ندارد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف عمده تحقیق حاضر، بررسی تأثیر بازی‌های کودکانه سنتی و مدرن بر رشد اجتماعی کودکان دختر مقطع اول دبستان (6 و 7 سال) بود. بررسی نمره‌های به دست آمده از آزمون رشد اجتماعی وانیلند در سه گروه و مقایسه آنها با هم نشان داد که بازی‌های سنتی و مدرن تأثیر معناداری بر رشد اجتماعی دانش‌آموزان دختر اول ابتدایی دارد. پژوهش نشان داد که رشد اجتماعی دانش‌آموزانی که در گروه بازی‌های سنتی و مدرن قرار داشتند، به طور معناداری بیشتر از رشد اجتماعی دانش‌آموزان گروه کنترل بود. احتمالاً این تفاوت به این دلیل است که دانش‌آموزانی که بازی‌های کودکانه را در ساعات تربیت بدنی مدارس خود تجربه می‌کردند، نسبت به گروه کنترل در معرض تعاملات اجتماعی بیشتری با همکلاسی‌های خود قرار داشتند. در واقع، از بازی می‌تواند به عنوان شیوه مناسب و مورد علاقه کودک به منظور برقراری تعاملات اجتماعی با همسالان و دوستان استفاده کرد که موجب ارتقای رشد اجتماعی کودکان می‌شود. یافته‌های این پژوهش نتایج تحقیقات گذشته از جمله فرازبانی (1388)، رضانی نژاد و همکاران (1386)، امیرتاش و همکاران (1385)، کورپسای¹ (2008)، اسکاینز

و همکاران¹ (2006) و محمدی (1377) را تأیید می کند (1، 6، 14، 17، 26، 41). این پژوهشگران نیز فعالیت بدنی و بازی را عامل مؤثری در رشد اجتماعی دانش آموزان دانستند. تحقیق اسکاینز، راجر و باندی (2006) نشان داد که بازی عاملی کلیدی برای هر جنبه‌ای از رشد شامل مهارت‌های اجتماعی و توانایی حفظ درگیری در فعالیت، است (41) و همان‌طور که اظهار شد، به نظر کوراپسای² (2008) در تحقیقات اخیر، رابطه بین رشد اجتماعی و بازی با همسالان نشان داده شده است (26). این در حالی است که افرادی مانند هارلوک (ترجمه رواندوست، 1364)، بست³ (1985)، بیٹی⁴ (1994) و رضانی نژاد (1375) اجتماعی شدن از طریق فعالیت بدنی و ورزش را ضعیف می‌دانند و نتایج متناقضی با تحقیق حاضر ارائه کرده اند (7، 20، 22، 23). البته هیچ یک از این محققان تأثیر فعالیت بدنی و بازی بر رشد اجتماعی را رد نکرده اند و این تناقض ممکن است به دلیل عواملی همچون تفاوت در رده سنی یا تفاوت در سطح مهارت افراد مورد بررسی باشد.

براساس نتایج تحقیق بازی‌های سنتی تأثیر زیادی بر رشد اجتماعی دانش آموزان دارند. همان‌طور که در تحقیقات زیادی عنوان شده است، می‌توان گفت که کودکان خردسال بازی‌های کودکان بزرگ‌تر را تقلید می‌کنند و آن‌ها نیز از بازی‌های کودکان نسل قبل از خود تقلید کرده اند. به این ترتیب در هر فرهنگی یک نسل آن نوع بازی را که برایش رضایت بخش تر است، به نسل بعد منتقل می‌کند. نوع یک بازی که در یک فرهنگ ملی و سنتی می‌شود، به ارزش‌های آن فرهنگ بستگی دارد. به نظر جیمز و پروت⁵ (1990)، کودکی به عنوان ساختار اجتماعی درک شده است. کودکی هرگز نمی‌تواند به طور کامل از متغیرهایی همچون کلاس، جنسیت و قومیت جدا باشد. بازی کودکان بخش مهمی از زندگی آنهاست که بخش زیادی از زمان و علاقه شان را اشغال می‌کند. همه کودکان در جوامع بخصوصی متولد می‌شوند و رشد می‌کنند. هر یک از این جوامع شامل مجموعه‌ای از اشخاص است که در ساختارهای قانونی، سیاسی و اقتصادی سهیم می‌شوند. بخش مهمی از فرایند رشد برای کودک کسب ادراک مناسب از این ساختارهاست، به طوری که با فرا رسیدن زمان بزرگسالی وی قادر می‌شود تا در این چارچوب اجتماعی به طور مناسبی عمل کند (31).

---

1 - Skaines & et al

2 - Corapci

3 - Best

4 - Beaty

5 - James & Prout

از نظر وایگوتسکی¹ (1977، 1978)، بازی تأثیر چشمگیری در رشد دارد، که این تأثیر هم در حیطه رشد شناختی و هم رشد عاطفی - اجتماعی است. یکی از دلایل اهمیت بازی بر رشد، جدا بودن تفکر از اعمال و اشیاء و رشد آمادگی ذهنی و عملکرد نمادین است. وی بازی را فعالیت اجتماعی و فرهنگ معینی می‌داند. با بازی کردن نقش‌های زندگی واقعی (مثلاً مادر یا دکتر)، کودکان به نشانه‌های ذهنی در مورد نقش‌ها و قوانین اجتماعی دست می‌یابند. اسباب بازی‌ها و ژست‌هایی که کودکان در بازی دارند، به نظر نشان‌دهنده موقعیت‌های فرهنگی و اجتماعی آنها باشد، به طوری که در بازی، کودکان در حال کسب ابزار و معانی مرتبط با فرهنگشان هستند (45، 46).

عوامل متعددی رشد اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهند که از میان آنها مدرسه و متغیرهای مرتبط با آن، به ویژه در آموزش مهارت‌های اجتماعی به عنوان شاخص رشد اجتماعی، جایگاه و اهمیت بسزایی دارد. این یافته‌ها نشان می‌دهد که یکی از عوامل تأثیرگذار در رشد اجتماعی، بازی‌های کودکانه (اعم از سنتی و مدرن) است که در ساعات تربیت بدنی مدارس ابتدایی قابل اجراست (8).

نتایج نشان داد که بازی‌های سنتی و مدرن از لحاظ اثرگذاری بر رشد اجتماعی دانش‌آموزان تفاوت معناداری ندارند. این نتایج به این معنی است که باید به بازی، جدا از تفاوت در سنتی و مدرن بودن آن توجه ویژه‌ای داشت. در واقع، بازی یادگیری را برای کودکان لذت‌بخش می‌سازد. کودکان در هر رده سنی به نوع خاصی از بازی، علاقه بیشتری نشان می‌دهند و در کودکان شش تا هفت ساله نیز به دلیل افزایش علاقه به بازی‌های گروهی و قانونمند و همچنین تکامل بیشتر الگوهای حرکتی پایه، قابلیت اجرای بازی‌های حرکتی توسعه می‌یابد. بنابر نتایج تحقیق نوربخش و رضوانی اصل (1384) با عنوان «تأثیر 10 هفته بازی‌های دبستانی بر برخی توانایی‌های ادراکی - حرکتی دانش‌آموزان دختر پایه سوم مدرسه‌های ابتدایی شهرستان ماهشهر»، می‌توان گفت که بازی‌های دبستانی به دلیل داشتن تنوع، بر عوامل زیرساختی ابعاد متفاوت توانایی‌های ادراکی - حرکتی تأثیر دارد و بازی‌های دبستانی متناسب با توانایی‌های حرکتی کودکان، در صورتی که به شیوه صحیح و به مقدار مناسب تمرین داده شوند، می‌توانند نقش بسزایی در رشد کودکان داشته باشند و موجب برتری کودکان فعال نسبت به کودکان دارای فقر حرکتی شوند (18). البته با اینکه تفاوت معناداری بین گروه

بازی‌های سنتی و مدرن از لحاظ تأثیرگذاری بر رشد اجتماعی دانش آموزان وجود نداشت، در هر دو آزمون گرفته شده میانگین نمره های رشد اجتماعی و مهارت های اجتماعی در دانش آموزان گروه بازی‌های سنتی بیشتر بود و امتیاز بیشتری کسب کردند. این تفاوت احتمالاً به این دلیل است که بازی های سنتی که در گذشته انجام می‌گرفته و برگرفته از فرهنگ و سنت ماست، به دلیل نبود وسایل ارتباط جمعی زمان بیشتری از اوقات فراغت کودک را پر می کرده و همین مسئله موجب فعالیت حرکتی و تبادلات کلامی بیشتری در کودکان می‌شده است. درحالی که در دنیای امروز بخشی از اوقات فراغت کودک به رادیو، تلویزیون، کامپیوتر و ... اختصاص یافته است و این شرایط تحرک کودک و ارتباطات کلامی او را کاهش می‌دهد. در چنین شرایطی وظیفه ما به عنوان معلم تربیت بدنی، این است که بازی های مدرن و جدید را مطابق با دنیای امروز و نیازهای کودک امروز و شرایطی که دارد، طوری طراحی کنیم که به جنبه کلامی و حرکتی آن ها همچون بازی های سنتی توجه بیشتری شود. همان طور که مشاهده شد، بازی بخش وسیعی از رشد کودک را فراگرفته است. بازی می تواند در مورد اینکه معلمان تربیت بدنی چگونه برنامه های مرتبط با کلاس تربیت بدنی را طرح ریزی و از آن استفاده کنند و محیط را مطابق با بازی های مورد نظر سازماندهی و در موقعیت های مختلف بازی رشد کودک را مشاهده و ارزیابی کنند، تأثیر بسیار زیادی داشته باشد.

براساس نظر رافائل و ناف¹ (1999) و ریم - کافمن و پیانتا² (1999)، توجه به اینکه چطور کودکان توانایی های اجتماعی خود را در طول بازی در خانه و مدرسه نشان می دهند، فرصت های بیشتری را برای تقویت مهارت های آشکار شده آنها فراهم می کند. مدارس و کلاس ها به تعبیری، محیط های اجتماعی محسوب می شوند (38، 39). در هر کلاس، دانش آموزان تعاملات اجتماعی دارند و با معلم، دوستان صمیمی و دیگر همکلاسی هایشان روابط اجتماعی برقرار می کنند (44). کوته و همکاران³ در پژوهش خود در سال 2001 گزارش کردند که اولین رفتارهای ضد اجتماعی در صورت بروز در طول اولین سال های دوره ابتدایی برای پسران و دختران به میزان زیادی تداوم دارد (27). این نتیجه نشان دهنده لزوم توجه فراوان به این دوره سنی به منظور ارتقای رشد اجتماعی دانش آموزان است. مندر و فانتوز⁴ (2001) در تحقیق در مورد صلاحیت اجتماعی کودکان پیش

1 - Raffaele & Knoff

2 - Rimm - Kaufman & Pianta

3 - Cote & et al

4 - Mendez & Fantuzzo

دبستانی در خانواده‌های کم درآمد آفریقایی، ذکر کردند که صلاحیت اجتماعی کودکان پیش دبستانی زمانی آشکار می‌شود که ویژگی‌های فردی کودکان شامل خلق و خو، قابلیت‌های زبانی و خودتنظیمی عاطفی - هیجانی آنها به منظور ایجاد تعامل موفق در بازی با هم ترکیب شوند. زمینه‌های اجتماعی خلق شده در کلاس، علاوه بر انگیزش و پیشرفت تحصیلی، روی رشد فردی و رضایت دانش‌آموزان نیز اثر می‌گذارد (34). تعاملات اجتماعی کودکان در مدرسه نیز اشکال مختلفی از جمله دوستی‌های صمیمانه و نزدیک، روابط گروهی و ادراکشان از قواعد همسالان بزرگتر است (24). تحقیق مندر و فوگل¹ (2002) در مورد رابطه بین رفتار بازی، قدرت بیان و مشکلات رفتاری، نشان داد که مهارت‌های بازی با میزان درگیری در کلاس مرتبط بودند. آنها دریافتند کودکانی که به خوبی بازی می‌کردند، تحریک، توجه، اصرار بر تمرین و نگرش مثبت بیشتری در مورد یادگیری در محیط کلاس در مقایسه با کودکانی که به خوبی بازی نمی‌کردند، نشان دادند (35). به نظر دیولایرز و پیرز، صلاحیت در تعاملات با دیگران به محدوده‌ای از مهارت‌های شناختی، اجتماعی و کلامی نیاز دارد. در حیطه اجتماعی، کودکان باید رفتار را درک کنند. از جمله کسانی که به طور بالقوه نظرها، اهداف و اطلاعات متفاوتی دارند (28)، برای رسیدن هر چه بهتر به این هدف، به درک هدایت‌های اجتماعی و تغییر راهبردهایشان براساس بازخوردی که از دوست اجتماعی‌شان دریافت می‌کنند، نیاز دارند (32).

با توجه به مهم بودن تأثیرات این بازی‌ها در ابعاد گسترده رشد کودک به ویژه رشد اجتماعی و تأثیر آن بر شکل‌گیری شخصیت کودک در بزرگسالی، توجه و دقت در مورد این مرحله بسیار ضروری به نظر می‌رسد، زیرا تمامی فعالیت‌ها و توجهی که در این دوره به کودک مبذول می‌شود، در آینده موجب ارتقای کیفیت رابطه کودک با خودش و محیط اطرافش می‌شود. به همین دلیل پیشنهاد می‌شود با نگاهی دوباره به اهمیت بازی‌ها به ویژه بازی‌های سنتی که ریشه در فرهنگ کشور ما دارد، تدابیر لازم به منظور کاربردی شدن آن در نظام آموزشی مدارس اندیشیده شود. در همین راستا توجیه و آموزش مربیان متخصص تربیت بدنی ضروری به نظر می‌رسد.

منابع و مأخذ

1. امیرتاش، علی محمد. سبحانی نژاد، مهدی. عابدی، احمد. (1375). "مقایسه رشد اجتماعی دانش آموزان پسر ورزشکار و غیرورزشکار دوره راهنمایی تحصیلی". مجله المپیک تابستان 1385. (پیاپی 34)، صص : 53-61.
2. بلوچی، ابوالفضل. (1379). "بررسی ارتباط میان عملکرد حرکتی، بهره هوشی و رفتار سازشی در کودکان 7-9 سال عقب مانده ذهنی آموزش پذیر استثنایی شهرستان نیشاپور". پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس.
3. پروین گنابادی، محمد. (1355). "بازی های محلی ایران". تهران، نشر توس.
4. پزشپور، هادی. (1382). "مجموعه بازی های کودکان و نوجوانان". تهران، انتشارات آشیانه کتاب.
5. توکلی، محمدعلی. بقولی، حسین. قامت بلند، حمیدرضا. بوالهروی، جعفر. بیرشک، بهروز. (1379). "هنجاریابی فرم زمینه یابی مقیاس رفتار انطباقی واینلند در ایران". مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران.
6. رضانی نژاد، رحیم. رحمانی نیا، فرهاد. همتی نژاد، مهرعلی. محمودی فرد، الهام. (1386). "بررسی وضعیت آموزش بازی در مراکز خصوصی پیش دبستانی". نشریه حرکت، شماره 31، صص : 148.
7. رضانی نژاد، رحیم. (1375). "مقایسه صفات شخصیتی دانشجویان ورزشکار و غیرورزشکار مرد دانشگاه گیلان". پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه گیلان.
8. رهنما، اکبر. علیین، حمید. (1384). "مقایسه رشد اجتماعی دانش آموزان شاهد و غیرشاهد شهر تهران". ماهنامه علمی - پژوهشی دانشگاه شاهد، سال دوازدهم، شماره پانزدهم.
9. سبحانی، فرشته. (1384). "بازی های مشارکتی". تهران. نشر آموزش.
10. شریعتمداری، علی. (1377). "جامعه و تعلیم و تربیت". تهران، انتشارات امیرکبیر.

11. شعاری نژاد، علی اکبر. (1374). "روانشناسی رشد". تهران، انتشارات مؤسسه اطلاعات.
12. شعاری نژاد، علی اکبر. (1368). "مبانی روانشناختی تربیت". تهران، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.
13. شیخ، محمود، باقرزاده، فضل اله. یوسفی، سهیلا. (1382). "تأثیر بازی‌های دبستانی منتخب بر رشد حرکتی دانش‌آموزان دختر سال سوم مقطع دبستان منطقه 5 تهران". مجله المپیک بهار و تابستان 1382؛ 11(2-1) (پیاپی 23): ص ص: 77-87.
14. فرازیانی، فاتح. (1388). "مطالعه رشد اجتماعی در دانش‌آموزان نابینا و سالم ورزشکار و غیرورزشکار". پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه اصفهان، دانشکده تربیت بدنی.
15. کجیاف، محمدباقر. (1380). "هنجاریابی مقیاس واینلند از شهر اصفهان". مجله دانش و پژوهش.
16. ماسن، پاول هنری و دیگران. (1368). "رشد شخصیت کودک". ترجمه مهشید یاسایی. تهران، نشر مرکز.
17. محمدی، رضا. (1377). "بررسی میزان رشد اجتماعی ورزشکاران رشته‌های انفرادی و گروهی شرکت‌کننده در چهارمین المپید ورزشی مدارس پسرانه کشور (دوره متوسطه) و مقایسه آن با دانش‌آموزان غیرورزشکار پنج ناحیه شهر اصفهان". طرح تحقیقی وزارت آموزش و پرورش.
18. نوریخش، پروش. رضوانی اصل، رضوان. (1384). "تأثیر 10 هفته بازی‌های دبستانی بر برخی توانایی‌های ادراکی - حرکتی دانش‌آموزان دختر پایه سوم مدرسه‌های ابتدایی شهرستان ماهشهر". فصلنامه المپیک، سال سیزدهم، شماره یک.
19. وایتزمن، الیس. (1981). "رشد اجتماعی برای نوجوانان و خانواده‌ها". ترجمه سیما نظیری (1376). چاپ هفتم، انتشارات انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی ایران.
20. هارلوک، الیزابت. (1364). "بازی". ترجمه وحید رواندوست. تهران، نشر پویان.
21. هی ووود، کاتلین ام. (1377). "رشد و تکامل حرکتی در طول عمر". ترجمه مهدی نمازی زاده، محمدعلی اصلانخانی. سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

22. Beaty, L.A. (1994). "Psychological factor and academic success of visually impaired students". *Journal of visual impairment and Blindness. Review*, 26, 3, P: 131139.

23. Best, C. (1985). "Differences in social values between athletes and nonathletes". *Research Quarterly for Exercise and sport*. Vol. 56, No. 4, PP:366-369.

24. Brown, B.B. (1989). "The role of peer groups in adolescents' adjustment to secondary school". In D. Belle (Ed), *Children's social networks and social supports* (PP:188-215). New York: Wiley.

25. Carvalho, A.M.A., & Rubiano, M.R.B. (2004). "Vinculo e compartilhamento na brincadeira de crianças [Bond and sharing in child play]". In M. C. Rossetti-Ferreira, K.S. Amorim, A.P.S. Silva & A.M.A. Carvalho (Eds.), *Rede de significacoes e o estudo do desenvolvimento humano* (PP:171-187). Porto Alegre: Artmed.

26. Corapci, F. (2008). "The role of child temperament on head start preschoolers' social competence in the context of cumulative risk". *Journal of Applied Developmental Psychology*, 29, PP:1-16.

27. Cote, S., Zoccolillo, M., Tremblay, R.E., Nagin, D., & Vitaro, F. (2001). "Predicting girls' conduct disorder in adolescence from childhood trajectories of disruptive behaviors". *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 40, PP:678-684.

28. De Villiers, J.G., & Pyers, J.E. (2002). "Complements to cognition: A longitudinal study of the relationship between complex syntax and false-belief understanding". *Cognitive Development*, 17, PP:1037-1060.

29. Gallahue, D.L. & Ozmun, J.C. (1997). "Understanding motor development infant, children, adolescents, adults". New York: Plenum Press. PP:195-210.

30. Garita, Ann, Evaldsson, William, Coraso. (1998). "Play and games in the peer culture of preschool and preadolescent children An Interpretative Approach". *Journal of Child Research*. 5; P:377.

31. James, A., & Prout, A. (1990). *"Constructing and reconstructing childhood"*. Basingstoke, England : Falmer.
32. Liberman, R.P.J.Derisi, W.Mueser, K.T.(1989). *"Social skill training for psychiatric patients"*. Published by Pergomon Press.
33. Loger.D.Briaszgoonor. (1998). *"The role of physical activity in the prevention and treatment of non communicable disease"*. *Journal of Rapp Trimmest static mond*; 4: P: 242250.
34. Mendez, J.L., Fantuzzo, J. & Cicchetti, D. (2001). *"Profiles of social competence among low-income African American preschool children"*. Manuscript submitted for publication.
35. Mendez, J. & Fogle, L. (2002). *"Parental reports of preschool children's social behavior : Relations among peer play, language competence, and problem behavior"*. *Journal of Pscyhoeducational Assessment*, 20, PP:370-385.
36. Morrison, George S. (1990). *"The world of child development"*. *Conception to adolescence*. 3, P:221.
37. Nucci, C., Shim, K., Y. (2005). *"Improving socialization through sport"*. *Physical Educator*. Indianapolis; Vol. 62, Iss.3. 123, P:7.
38. Raffaele, L.M. & Knoff , H.M. (1999). *"Improving home-school collaboration with disadvantaged families: Organizational principles, perspectives, and approaches"*. *School Psychology Review*, 28(3); PP:448-466.
39. Rimm-Kaufman, S. & Pianta, R.C.(1999). *"Patterns of family-school contact in preschool and kindergarten"*. *School Psychology Review*, 28(3); PP:426-438.
40. Roopnarine, J.L. & Johnson, J.E. (1994). *"The need to look at play in diverse cultural setting"*. In J.L. Roopnarine, J.E. Johnson, & F.H. Hooper(Eds.), *children's play in diverse cultures (PP:1-8)*. Albany : State University of New York Press.

41. Skaines, N. Rodger, S., Bundy, A. (2006). "Playfulness in children with autistic disorder and their typically developing peers". *British Journal of Occupational Therapy*, 69; PP:505-512.

42. Smith, P.K. (2010). "Children and play". Edition first published 2010.

43. Takeuchi, M. (1994). "Children's play in Japan". In J.L. Roopnarine, J.E. Johnson, & F.H. Hooper (Eds), *Children's play in diverse cultures* (P:51-72). Albany: State University of New York Press.

44. Urdan, T. Schoenfelder, E. (2006). "Classroom effects on student motivation: Goal structures, Social relationships, and competence beliefs". *Journal of School Psychology* 44. PP:331-349.

45. Vygotsky, L. (1978). "Mind in society". Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press.

46. Vygotsky, L.S. (1977). "Play and its role in the mental development of the child". In *Play: Its role Development and Evolution*. Bruner, J.S., Jolly, A. and Sylva, K. (Eds). New York, Basic Books.

Archive of SID